

The logo for the journal 'Mirator' is displayed in a stylized, red, cursive font within a light brown rectangular background.

Mirator 1/23 (2023)

eISSN 1457-2362

Glossa ry - Keskiajan tutkimuksen seura / Sällskapet för medeltidsforskning /

Society for Medieval studies in Finland

<https://journal.fi/mirator>

CC BY-NC-ND 4.0

VERTAISARVIOITU
KOLLEGIALT GRANSKAD
PEER-REVIEWED
www.tsv.fi/tunnus

Ad fontes

Licentia testandi – paavillinen lupa papeille testamentata omaisuuttaan

Aino Liira

Turun yliopisto

aeliir@utu.fi

ORCID: 0000-0002-4766-802X

Kirsi Salonen

Universitetet i Bergen

kirsi.salonen@uib.no

ORCID: 0000-0003-3877-2228

To cite this article:

Aino Liira & Kirsi Salonen, "Licentia testandi – paavillinen lupa papeille testamentata omaisuuttaan",
Mirator 1/23 (2023), 30–36.

Licentia testandi – paavillinen lupa papeille testamentata omaisuuttaan

AINO LIIRA JA KIRSI SALONEN

Mitä tapahtuu henkilön omaisuudelle hänen kuolemansa jälkeen? Kenellä on oikeus perintöön ja millä ehdoin? Entä onko henkilöllä mahdollisuutta vaikuttaa siihen, kuka hänen omaisuutensa perii? Nämä kysymykset ovat relevantteja niin nykyään kuin keskiajallakin. Nykyisin perintöoikeuden määrittelee Suomen laki, mutta keskiajalla tilanne oli monimutkaisempi, sillä silloin piti Ruotsin lain lisäksi huomioida kirkon lain eli kanonisen oikeuden määräykset – erityisesti, jos vainaja kuului pappissäätöön.¹ Perintöongelmien ratkomiseksi paavit saattoivat myöntää pappissäätöön kuuluneille erityisiä lupia testamentata omaisuuttaan (lat. *licentia testandi*).² Tässä artikkelissa käsitellään ensin lyhyesti papiston keskiaikaisia perintökäytäntöjä, minkä jälkeen esitellään eräs tähän asti tuntematon Turun hiippakunnan papiston testamenttikäytäntöihin liittyvä paavillinen asiakirja. Lopuksi julkaistaan asiakirjan tekstieditio.

Katolinen kirkko ja pappien omaisuuden kohtalo keskiajalla

Alkukirkon aikana ajatuksena oli, että papiston jäsenet noudattivat apostolisen köyhyyden periaatetta ja elivät sillä, minkä seurakuntalaiset heille tarjosivat. Kun katolisen kirkon hallinto keskiajan kuluessa alkoi vakiintua ja seurakuntaverkosto laajeta, tuli esiin epävarmuus siitä, mikä osuus pappien omaisuudesta oli heidän omaansa tai suvultaan perimäänsä ja mikä osuus taas virkaan eli papin pöytäan kuulunutta omaisuutta – sekä ongelma siitä, kenellä oli oikeus tuohon omaisuuteen. Perintöoikeudelliset kysymykset liittyivät myös gregoriaanisen reformin pyrkimykseen rajoittaa pappien avioliitto-oikeutta. Kirkon piirissä ajateltiin, että perintöongelmat poistuisivat, kun

¹ Keskiaikaisesta perintöoikeudesta Ruotsin valtakunnassa on tehty paljon tutkimusta. Tuoreimmista esim. Mia Korpiolan ja Anu Lahtisen toimittama *Planning for Death: Wills and Death-Related Property Arrangements in Europe, 1200–1600* (Medieval Law and Its Practice, 23), Brill: Leiden 2018 sekä Gabriela Bjarne Larssonin *Det öppna fönstret. Arv och egendom i bostadsbristens Stockholm 1479–1530* (Rättshistoriskt Bibliotek, 75), Institutet för rättshistorisk forskning: Stockholm 2019. Luostareille tai kirkkoille tehdyistä lahjoituksista ks. Anna-Stina Hägglund, *Böner, jord och pengar – en studie av gåvor till kyrkor och kloster i Åbo stift under senmedeltiden*, pro gradu, Åbo Akademi: Turku 2015.

² Papiston testamenttioikeuteen liittyvistä suomalaisista julkaisuista on syytä mainita Kauko Pirisen pioneeritutkimus 'Pappien omaisuus ja perintö keskiajalla ja uskonpuhdistusaikana', teoksessa *Ramus Virens in honorem Aarno Maliniemi* (Suomen Kirkkohistoriallisen Seuran toimituksia, 52), Suomen Kirkkohistoriallinen Seura: Helsinki 1952, 195–248. Olemme tukeutuneet erityisesti siihen tätä lyhyttä esittelyä tehdessä. Ks. myös Andrew B. Meehan, 'Will and Testament of Clerics', teoksessa *Catholic Encyclopedia*, 15, Encyclopedia Press: New York 1913, 626–28 [myös: <https://www.catholic.com/encyclopedia/will-and-testament-of-clerics> (28.2.2023)]. Testamenttikäytäntöjä on käsitellyt myös Maria Kallio tutkielmassaan *Lupaush lahjasta, toivo täyttymyksestä – keskiaikaiset testamentit Turun hiippakunnassa*, pro gradu, Turun yliopisto: Turku 2011, <https://www.utupub.fi/handle/10024/77086> (8.5.2023).

papeilla ei avioliittokiellon jälkeen enää olisi perintöä odottaneita jälkeläisiä. Asia ei kuitenkaan ollut näin yksinkertainen, vaan papeilla saattoi olla muita läheisiä, kuten huonokuntoisia vanhempia, huolenpitoa kaivaneita sisarusia tai pitkäaikaista palveluskuntaa, joiden toimeentulosta he olivat vastuussa kuolemansakin jälkeen. Näiden ryhmien toimeentulon turvaamiseksi kehittyi toisen kristityn vuosituhannen alussa pikkuhiljaa käytäntö, että papeilla oli oikeus testamentata yksityisomaisuuttaan, kunhan he muistivat testamentissaan myös köyhiä ja kirkkoa ja kunhan he jättivät virkatulot ja papin pöytään kuuluneen omaisuuden koskemattomana seuraajalleen. Mikäli pappissäädyn jäsen taas ei ollut tehnyt testamenttia, peri paikallinen piispa hänen omaisuutensa niin kutsutun *ius spoli*³ -säännösten mukaan. 1200-luvulle tultaessa papiston testamentti- ja perintöoikeutta koskeneet määräykset olivat tulleet osaksi katolisen kirkon lainsäädäntöä⁴ ja kristikunnan eri alueilla ja eri hiippakunnissa noudatettiin hieman toisistaan poikkeavia, mutta samansuuntaisia käytäntöjä.⁵

Pappien oikeus testamentata omaisuuttaan kytkeytyi myös Ruotsin valtakunnassa kysymykseen selibaattisääntöjen noudattamisesta – tai noudattamatta jättämisestä – eli siihen, oliko papin jälkeläisillä oikeutta perintöön.⁶ Kirkon näkökulma tähän oli kanonisen oikeuden määräysten mukaisesti kielteinen. Toinen kanonisen oikeuden peruseriaate pappien testamenttioikeuden suhteen oli se, että papeilla oli oikeus testamentata omaisuutta, jonka he olivat joko perineet suvultaan, saaneet lahjoituksena tai hankkineet omalla kustannuksellaan; sen sijaan papeilla ei ollut oikeutta testamentata sellaista omaisuutta, jonka he olivat hankkineet seurakunnan kustannuksella tai joka oli lahjoitettu kirkolle.⁷ Näitä peruseriaatteita pyrittiin noudattamaan myös Ruotsissa, joskin eri puolilla maata oli eri aikoina hieman erilaisia käytänteitä. Testamentin tekoon ei myöskään ollut minkäänlaista oikeudellista velvoitetta, vaan ilman testamenttia kuolleiden henkilöiden tapauksessa noudatettiin lain määräyksiä.⁸

Kanonisen oikeuden määräyksistä huolimatta kysymys pappien testamenttioikeudesta Ruotsin valtakunnassa oli ongelmallinen ja osittain tulkinnanvarainenkin aina 1400-luvulle asti, jolloin

³ *Ius spoli* -oikeudessa on kyse siitä, kenellä on oikeus kuolleen henkilön omaisuuteen. Tätä oikeutta ovat korostaneet erityisesti Rooman-paavit, jotka sen mukaisesti perivät automaattisesti kaikki Rooman kaupungissa sekä kuuriassa oleskelleet kirkonmiehet. Erityisesti monien varakkaista suvuista lähtöisin olevien kardinaalien suuret omaisuudet houkuttivat paaveja. Asiaa on huolellisesti käsitellyt Agostino Paravicini Bagliani, *I testamenti dei cardinali del Duecento* (Miscellanea della Società romana di storia patria, 25), Società romana di storia patria: Roma 1980.

⁴ Esim. Gratianuksen *Decretum*in toisessa osassa, Causa XII:ssa keskitytään pappien omistamisoikeuteen, editoitu teoksessa *Corpus Iuris Canonici editio lipsiensis secunda post Aemilii Ludouici Richteri curas ad librorum manus scriptorum et editionis Romanae fidem recognouit et adnotatione critica, pars prior: Decretum magistri Gratiani*, Aemilius Friedberg toim., Akademische Druck- u. Verlagsanstalt: Graz 1959 (2. painos; tästä lähtien CIC I), coll. 675–717. Samasta asiasta on määräyksiä myös paavi Gregorius IX:n toimesta kootussa *Liber extrassa* (X 3.26), editoitu teoksessa *Corpus Iuris Canonici editio lipsiensis secunda post Aemilii Ludouici Richteri curas ad librorum manus scriptorum et editionis Romanae fidem recognouit et adnotatione critica, pars secundus: Decretalium collections*, Aemilius Friedberg toim., Akademische Druck- u. Verlagsanstalt: Graz 1959 (2. painos; tästä lähtien CIC II), coll. 538–46.

⁵ Tässä kappaleessa käsitellyistä asioista ks. tarkemmin Pirinen 1952, 195–201.

⁶ Ks. Pirinen 1952, 202.

⁷ Tärkeimpiä 1100-luvun lopun ja 1200-luvun alun kanonisen oikeuden määräyksiä liittyen papiston testamenttioikeuteen on sisällytetty paavi Gregorius IX:n vuonna 1234 julkaisemaan *Liber extraan*. X 3.26.7., 9, 12, editoitu teoksessa CIC II, coll. 540–42. Pirinen 1952, 202–14; Meehan 1913.

⁸ Pirinen 1952, 212–15.

asiaan palattiin samalla kuin Ruotsin kirkollista lainsäädäntöä muutenkin päivitettiin. Arbogassa vuonna 1412 pidetyssä provinssiaalisynodissa keskusteltiin muun muassa piispan oikeudesta (*ius spoli*) pappien perintöön. Synodissa päätettiin, että piispalla ei ollut oikeutta papiston omaisuuteen, mutta pappien toivottiin testamenttaavan omaisuuttaan myös tuomiokirkon hyväksi.⁹

Turun hiippakunnan alueella noudatettiin keskiajalla pääsääntöisesti Uppsalan kirkkoprovinsin säännöksiä, mutta alueella oli myös omia, paikallisia säädöksiä. Varhaisin niistä on kardinaalilegaatti Vilhelm Sabinalaisen Visbyssä 5.6.1248 antama Suomen papiston testamenttioikeutta koskeva asiakirja, jossa todettiin legaatn muita määräyksiä myötäillen, että papit saivat testamentata sen osan omaisuudestaan, jonka he olivat saaneet perintönä, käsityöllään, opetustoiminnallaan tai heille annettuna henkilökohtaisena lahjana. Kardinaali epäsi myös piispan oikeuden omia itselleen pappien omaisuutta.¹⁰ Turun hiippakunnan myöhäisemmät säädökset, kuten piispa Hemmingin statuutit vuodelta 1352, eivät sinänsä ota kantaa pappien testamenttioikeuteen, mutta huomauttavat, että papit eivät saa kasvattaa mahdollisia jälkeläisiä seurakuntien varoilla ja että heidän pitäisi jättää seuraajilleen vähintään yhtä paljon virkaomaisuutta kuin he olivat virkaan tullessaan itse saaneet edeltäjältään. Säilyneestä testamenttiaineistosta käy puolestaan ilmi, että Turun hiippakunnan papit ovat voineet testamentata oman perintöomaisuutensa lisäksi myös kaiken muun omaisuuden paitsi sellaisen, joka kirjallisten inventaarien mukaan liittyi tiiviisti papin pöytään.¹¹

Kirkollisen omaisuuden hupeneminen testamenttilahjoitusten kautta on huolettanut Turun piispoja 1400-luvun lopulla, ja hiippakunnassa onkin annettu useita papiston testamenttioikeuteen liittyviä määräyksiä 1490-luvulla. Vuonna 1491 annetussa määräyksessä velvoitetaan papiston jäseniä pitämään virkatalonsa hyvässä kunnossa ja jättämään papin pöytään kuuluva omaisuus vähentämättömänä seuraajalleen. Tämä määräys koettiin erityisen tärkeäksi tuomiokapitulिन jäsenten eli kaniikkien kohdalla, sillä heidän testamenttioikeutensa tehtiin riippuvaiseksi siitä, että prebenda- eli virkatulot säilyivät koskemattomina viran siirtyessä sen seuraavalle haltijalle.¹² Pirinen on esittänyt, että papiston testamenttioikeuden on täytynyt olla tärkeä asia hiippakunnan johdolle 1400-luvun lopulla, sillä piispa Maunu Särkilahden samalle ajalle ajoitettu kopiokirja sisältää neljä erilaista testamentin kaavaa.¹³

⁹ Pirinen 1952, 215–17.

¹⁰ Pirinen 1952, 224–5. Asiakirja on editoitu teoksessa *Registrum Ecclesiae Aboensis eller Åbo Domkyrkans Svartbok med tillägg ur Skoklosterns Codex Aboensis*, Reinhold Hausen toim., Finlands Statsarkiv: Helsingfors 1890, asiakirja no. 11 (5.6.1248).

¹¹ Editoitu teoksessa *Finlands Medeltidsurkunder*, Reinhold Hausen toim., Finlands Statsarkiv: Helsingfors 1910–1935 (tästä lähtien FMU) I, asiakirja no. 624 (1352). Ks. myös Pirinen 1952, 228–31.

¹² Editoitu teoksessa FMU V, asiakirja no. 4395 (1491). Ks. myös Pirinen 1952, 231.

¹³ Pirinen 1952, 232. Editoitu teoksessa FMU VI, asiakirja no. 4894 (s.d.). Maunu Särkilahden kopiokirjasta ks. tarkemmin Maria Kallio, 'Stockholm, National Archives, A 3. Biskop Magnus kopiebok (Register of Bishop Magnus)', SKS, Codices Fennici 2017, saatavissa: <https://codicesfennici.fi/items/show/195> (28.2.2023); Maria Kallio-Hirvonen, *Käsikirjoitustutkimus, kopiokirjat ja kopiokirjojen tehtävä Turun keskiaikaisessa tuomiokapitulissa* (Annales Universitatis Turkuensis B 547), Turun yliopisto: Turku 2021, 142–50, testamenttikaavoista ks. erityisesti s. 145–6.

Licentia testandi -luvut

Koska monet pappismiehet – tyypillisesti piispat, kaniikit ja muut hyvätuloisissa viroissa olleet henkilöt – eivät saaneet määrätä testamentissa kirkollisen uransa aikana kerryttämästään omaisuudesta, johti tämä heidän kuoltuaan usein ongelmiin perinnön suhteen: mikä osuus omaisuudesta oli virkatuloja ja mikä osuus heidän henkilökohtaista omaisuuttaan? Katolinen kirkko, etunenässä varakkaat kardinaalit ja piispat kuuriassa, halusi tuoda ratkaisun tähän ongelmaan, joten 1100-luvun lopulla syntyi käytäntö, jonka mukaan paavilla oli oikeus myöntää kirkollisissa viroissa olleille henkilöille lupia testamentata omaisuuttaan. Nämä luvat tunnetaan nimellä *licentiae testandi*.¹⁴

Paavien oikeus myöntää *licentia testandi* -lupia oli osa paavien rajoittamattomaksi ajateltua oikeutta (lat. *plenitudo potestatis*) tehdä kirkon päämiehen roolissa itsenäisiä päätöksiä niin kirkkoa kuin kristittyjä koskien. Tässä roolissa keskiaikaiset paavit myönsivät valtavia määriä erilaisia privilegioita (lat. *privilegium*), erivapauksia (lat. *dispensatio*) sekä lupia (lat. *licentia*).¹⁵ Useimmat paavilliset luvat, privilegiot ja erivapaudet olivat voimassa ne myöntäneen paavin kuolemaan saakka. Näistä poiketen *licentia testandi* -luvut olivat voimassa koko luvan saaneen henkilön elinajan eli siihen asti kun testamenttia tarvittiin. Lupa oli kuitenkin voimassa vain yhtä testamenttia varten; mikäli henkilö halusi testamentin laatimisen jälkeen tehdä uuden, hän tarvitsi sitä varten uuden luvan.¹⁶

Keskiaikaiset paavit ovat myöntäneet keskiajan kuluessa tuhansia *licentia testandi* -lupia eri puolilta kristikuntaa kotoisin olleille pappismiehille. Paavilta saatu lupa antoi sen haltijalle oikeuden hallita koko omaisuuttaan ja määrätä, kenelle omaisuus menee haltijan kuoltua. Tyypillisesti *licentia testandi* -lupia myönnettiin yksittäisille kirkonmiehille, mutta tietyissä tapauksissa sellaisia saatettiin myöntää myös laajemmalle kirkonmiesten joukolle tai esimerkiksi kaikille tietyn hiippakunnan alueen papeille. Tällaisesta tapauksesta on kyse myös tässä artikkelissa käsitellyssä ja editoidussa, paavi Innocentius VIII:n turkulaisille papeille myöntämässä luvassa.

Turkulaisten licentia testandi

Kauko Pirinen oli oikeassa arviossaan siitä, että papiston perintöasiat tulivat tärkeiksi Turun hiippakunnassa 1400-luvun lopulla – mistä ovat todisteena 1490-luvulla tehdyt useat määräykset ja piispa Maunu Särkilahden kopiokirjassa olevat testamenttikaavat. Koska vastaavaa samanaikaista kiinnostusta ei ole löydettävissä Ruotsissa säilyneissä lähteissä, kyseessä saattaisi olla Turun hiippakuntaan liittyvä erikoispiirre. Vatikaanin Apostolisen Arkiston kopiokirjakokoelmista löytynyt, aikaisemmin tuntematon asiakirja saattaisi selittää Turun hiippakunnassa nousutta kiinnostusta papiston testamentteja kohtaan.

¹⁴ Paravicini Bagliani 1980, 42–46; Fausto Nicolai, 'Cardinals' Testaments: Piety and Charity', teoksessa Mary Hollingwood, Miles Pattenden & Arnold Witte toim., *A Companion to the Early Modern Cardinal*, Brill: Leiden & Boston 2020, 294–305, tässä 294–5.

¹⁵ Privilegioiden, erivapauksien ja lupien välinen hierarkia ei ole selkeä, ja monesti samanlaisista paavillisista armonosoituksista voidaan käyttää useampia nimityksiä. Testamenttilupien kohdalla yleisin käytetty termi on kuitenkin *licentia*.

¹⁶ Nicolai 2020, 295.

Aikaisemmin tuntematon asiakirja on kopio paavi Innocentius VIII:lle (paavina 1484–1492) lähetetystä ja 21. elokuuta 1488 paavin hyväksynnän saaneesta anomuksesta, jonka teksti on kopioitu paavilliseen anomusrekisterien kopiokirjasarjaan *Registra Supplicationum*.¹⁷ Siinä Turun piispa Konrad Bitz yhdessä Turun tuomiokapitulin sekä hiippakunnan papiston kanssa selvittää paaville, että Uppsalan kirkkoprovinsissa, johon Turun kaupunki ja hiippakunta kuuluivat, papit olivat ikivanhan käytännön mukaan voineet testamentata niin oman työnsä kuin kirkollisen virkansa kautta kerryttämäänsä omaisuutta. Anojat eivät olleet kuitenkaan anomustekstin mukaan aivan varmoja, voivatko he tehdä näin laillisesti ja hyvällä omallatunnolla, joten he anoivat paavilta lupaa testamentata omaisuuttaan haluamallaan tavalla.¹⁸

Anomuksessa on kiinnostavaa jo Pirisenkin edellä referoidussa artikkelissa esille tullut seikka siitä, että Ruotsin kirkkoprovinsissa on asiat hoidettu alusta asti hieman kanonisen oikeuden määräyksistä poikkeavalla tavalla, ja papeilla on ollut laajempi testamenttioikeus kuin kirkon määräykset olisivat ehkä sallineet.¹⁹ Anomusteksti vahvistaa selvästi sen, että Turussa on ollut tapana, että papit saattoivat testamentata sekä omaa että papinvirkaan liittynyttä omaisuutta ja että piispa ja tuomiokapitulin jäsenet halusivat jatkaa samalla tavalla, vaikka olivatkin tietoisia siitä, että tapa ei ollut täysin kanonisen oikeuden mukainen.

Toinen pieni, mutta erittäin tärkeä yksityiskohta hakemuksessa on sen päätösklausuuli, josta näkee sen, että paavit eivät toimineet anomusasioissa pelkästään kumileimasimina, vaan harkitsivat erikseen kutakin pyyntöä ja tarvittaessa tekivät toisenlaisen päätöksen kuin anoja oli pyytänyt. Jos asiakirjan lukee nopeasti, käy siitä ilmi, että paavi Innocentius antoi myöntävän vastauksensa turkulaisten anomukseen. Jos kuitenkin tarkastelee tarkemmin päätösklausuulia, huomaa, että paavi positiivisesta päätöksestä huolimatta onkin itse asiassa päättänyt asiassa toisin kuin alkuperäisessä anomuksessa toivottiin. Alkuperäisessä anomuksessa testamenttioikeutta anomassa olivat Turun piispa Konrad Bitz, Turun tuomiokapituli sekä Turun kaupungin ja hiippakunnan papisto (*Conradus Episcopus ac deuoti oratores vestri Capitulum ecclesie Aboensis necnon clerus Ciuitatis et diocesis predictarum*), kun taas paavin päätösklausuulin mukaan lupa myönnettiin ainoastaan piispalle ja senhetkisellet tuomiokapitulille (*fiat ut petitur de licencia testandi in forma pro episcopo et moderno capitulo*). Paavi siis rajasi päätöksellään hiippakunnan muun papiston pois luvan piiristä. Samoin on hyvä todeta, että lupa on annettu piispa Konrad Bitzille henkilökohtaisesti, eikä se enää koskenut vuonna 1489 kuolleen piispan seuraajaa. Uusi piispa Maunu Särkilahti (piispana 1489–1500) oli kuitenkin vuonna 1488 Turun tuomiorovastina, joten Innocentiuksen antama testamenttilupa koski häntä automaattisesti sitä kautta, eikä hänen ilmeisestikään tarvinnut hakea uutta lupaa.

¹⁷ Archivio Apostolico Vaticano (tästä lähtien AAV), *Registra Supplicationum* (tästä lähtien *Reg. Suppl.*). Paavillinen anomusrekisterisarja koostuu kaikkiaan 7366 volyymista, jotka kattavat ajan vuodesta 1340 aina paavi Leo XIII:n paaviuskauden (paavina 1878–1903) loppuun asti. Volyymit ovat foliokokoisia ja koostuvat keskimäärin 400 foliosta, joille paavin hyväksymien anomusten sisältö ja hyväksymisformulat on kopioitu (suurin piirtein) hyväksymispäivän mukaisessa kronologisessa järjestyksessä.

Anomusrekistereistä tarkemmin Bruno Katterbach, *Inventario dei Registri delle Suppliche* (Inventari dell' Archivio Segreto Vaticano, 1), Archivio Segreto Vaticano: Città del Vaticano 1932 tai suomeksi Kirsi Salonen, 'Keskiajan tutkimus ja Vatikaanin arkistot', teoksessa Jaakko Olavi Anttila & Esko M. Laine toim., *Yleisen kirkkohistorian lähteet ja tutkimus* (Suomen Kirkkohistoriallisen Seuran toimituksia, 215), Suomen Kirkkohistoriallinen Seura: Helsinki 2011, 72–83.

¹⁸ AAV, *Reg. Suppl.* 988, fol. 217r.

¹⁹ Pirinen 1952, 207–8, 209–14.

Anomusasiakirjan lopussa olevat lisäklauusulit ovat myös kiinnostavia, ja niitäkin on helppo tulkita väärin. Lopussa oleva merkintä siitä, että paavin myöntämä lupa oli voimassa ikuisiksi ajoiksi (*Et perpetuo ut preferatur*), ei esimerkiksi tarkoita kirjaimellisesti sitä, että erioikeus olisi koskenut kaikkia Turun tulevia piispoja ja tuomiokapitulin jäseniä, vaan se tarkoittaa sitä, että Innocentiuksen myöntämä lupa olisi voimassa myös hänen kuolemansa jälkeen. Toinen alla oleva lisäklauusuli (*Et cum absolucione ad effectum*) taas merkitsee sitä, että paavi antoi sekä piispalle että tuomiokapitulin jäsenille synninpäästön siltä varalta, että joku olisi jo asian suhteen rikkonut kanonisen oikeuden määräyksiä ja olisi synninpäästöä tarvinnut.

Turun kontekstissa elokuussa 1488 paavilta saatu lupa salli siis piispan ja Turun kaniikkien jatkavan hyvällä omallatunnolla vanhaa tapaa, jonka mukaan papit saattoivat testamentata myös virkatuloihinsa liittyvää omaisuutta. Anomus ei valaise sitä, miten muiden Turun hiippakunnan pappien testamenttioikeutta siitä lähtien tulkittiin. Turkulaisten paaville tekemä anomus on kuitenkin selvästi tuonut liikettä hiippakunnan papiston testamenttioikeudesta käytyyn keskusteluun. Tämä näkyy esimerkiksi siinä, että seuraavan vuosikymmenen alussa asiasta on keskusteltu hiippakuntasynodissa ja asiasta on annettu useampia päätöksiä. Uskaltaisimme myös ehdottaa, että piispa Maunu Särkilahden kopiokirjaan kirjatut testamenttikaavat, joissa on oma formulaari kaniikkeille, saattaisivat liittyä tähän prosessiin ja ne voitaisiin ajoittaa 1480- ja 1490-luvun taitteeseen.²⁰

Tekstieditio

Oheinen tekstieditio on pyritty laatimaan dokumenttieditoinnin periaatteita noudattaen niin, että se toisintaa alkuperäisen tekstin kieli- ja kirjoitusasun mahdollisimman tarkasti. Esimerkiksi dokumentissa käytetty u:n ja v:n kirjainvaihtelu on säilytetty. Tekstieditio tavoitteena on saattaa aiemmin tuntematon asiakirja tutkijoiden saataville helposti luettavaan muotoon. Luettavuuden vuoksi olemme joustaneet joistakin diplomaattisen editoinnin periaatteista eikä tekstieditiota ole suunniteltu ensisijaisesti palvelemaan esimerkiksi keskiajan kirjoituskonventioiden tutkimuksen tarpeita.

Editio on laadittu seuraavia periaatteita ja merkintätapoja noudattaen: Alkukirjainten käyttöä ei ole modernisoitu vaan suuret ja pienet alkukirjaimet on säilytetty alkuperäisessä asussaan, tulkinanvaraisissa tapauksissa erisnimet on kuitenkin kapitalisoitu. Kirjurin käyttämät lyhenteet on avattu ja merkitty *kursiivilla*, editorien tekemät täydennykset puolestaan laitettu [hakasulkeisiin]. Kirjurin käyttämät välimerkit on säilytetty: virgula on merkitty kenoviivalla (/) ja punctus keskityllä pisteellä (•). Alkuperäisten välimerkkien lisäksi editorien käyttämät välimerkit ovat nykyaikainen pilkku ja piste, joita on lisätty lukemisen helpottamiseksi hakasulkeisiin. Alkuperäistä rivijakoa ei ole säilytetty. Loppuklausuulien asettelusta on kuitenkin lisätty huomautus.

²⁰ Editoitu teoksessa FMU VI, asiakirja no. 4894 (s.d.). Näistä ensimmäinen (A) koskee nimenomaan kaniikkeja. Vrt. Kallio-Hirvonen 2021, 145–6, joka liittyy testamenttikaavat ajallisesti autuaan Hemmingin kanonisaatioprosessiin 1490-luvun lopulla.

Rooma, 21.8.1488

Turun piispan Konrad Bitzin, Turun tuomiokapitulin ja Turun hiippakunnan papiston anomus Paavi Innocentius VIII:lle (paavina 1484–1492), jotta he saisivat koko Uppsalan provinssissa ja Turun hiippakunnassa noudatettua ikivanhaa käytäntöä noudattaen luvan testamentata niin perittyä, itse hankittua kuin kirkolliseen virkaan liittyvää omaisuuttaan haluamalleen taholle. Paavi myönsi luvan, mutta ainoastaan piispalle ja senhetkiselletuomiokapitulille.

Lähde: AAV, *Reg. Suppl.*, vol. 988, fol. 217r.

Dokumentin vasemmalla puolella marginaalissa *A* (Aboensis) sekä *licentia testandi*. Oikealla puolella marginaalissa *AAlerien*.²¹

(B)eatissime²² pater / licet de antiqua et approbata ac a tanto tempore obseruata consuetudine[,] quod de eius inicio sine contrario memoria hominum non existit[,] [quod] clerici etiam quecumque beneficia ecclesiastica obtinenti per totam prouinciam Vpsaliensem[,] de qua Ciuitas et diocesis Aboensis existunt[,] de quibuscumque bonis per eos tam ex sua industria quam ratione beneficiorum suorum ecclesiasticorum acquisitis tam in vita quam in morte testari et tam causa donationis quam alias de illis hactenus disposuerint[,] nichilominus deuota creatura • v[est]re • s[anc]titatis • Conradus Episcopus ac deuoti oratores vestri Capitulum ecclesie Aboensis necnon clerus Ciuitatis et diocesis predictarum dubitant id licite et absque conscientie scrupulo facere non posse. Supplicat igitur humiliter s[anc]titati • v[est]re • Conradus Episcopus et Capitulum et clerus prefati[,] quatenus ipsis ut deinceps perpetuis futuris temporibus de quibuscumque bonis per ipsos tam ex eorum industria quam ratione quorumvis beneficiorum suorum ecclesiasticorum pro tempore acquisitis iuxta consuetudinem predictam absque aliquo conscientie scrupulo testari et alias de illis tam in vita quam in morte pro eorum libito voluntatis alias tamen licite disponere libere et licite valeant concedere et indulgere dignemini de gratia speciali[,] Non obstantibus Constitutionibus et ordinationibus apostolicis ceterisque contrarijs quibuscumque cum clausulis oportunis / fiat ut petitur de licencia testandi in forma pro episcopo et moderno capitulo • I²³ •

Et perpetuo vt *prefertur*[,] Et cum *absolucione ad effectum*[,] fiat ut *supra*[,]²⁴

Datum Rome apud Sanctumpetrum Duodecimo kalendas Septembris Anno Quarto •

²¹ Asian paaville esitellyt paavillinen referendarius, Alerian piispa Ardicinus de Porta.

²² Initiaali B marginaalissa, kuten paavillisissa anomusrekistereissä on tapana.

²³ Alkukirjain viittaa paavi Innocentius VIII:n (Johannes Babtista Cibo) etunimeen Johannes.

²⁴ Asiakirjassa *Et perpetuo vt prefertur* ja *Et cum absolucione ad effectum* esiintyvät omilla riveillään, jotka on yhdistetty toisiinsa kaarisulkeella, *Fiat ut supra* keskitetty rivien väliin sulkeen oikealla puolella.